

סימן טו

חייב סיפור יציאת מצרים עד שתחטפנו שינה

ובודאי הניעור ומספר כל הלילה הוה בגדר מרבה, וא"כ לפי מה דאמרינן בנוסח ההגדה אינו בגדר חובה, רק בגדר משוכח.

אולם בחסדי דוד שם על התוספתא, עמד לדיוק, דלשון הברייתא מורה דכל אחד חייב לעסוק כל הלילה ביציאת מצרים, וא"כ מה החידוש בתוספתא בסיפא דרבן גמליאל וזקנים היו עוסקים כל הלילה ביציאת מצרים, הרי כל ישראל חייבים כן, ועוד תמה דהא במכילתא (סוף פרשת בא) משמע דרק עד חצות חייב לעסוק בהלכות פסח, ולא כל הלילה וכן דהרמב"ם לא הזכיר כלל דין סיפור יציאת מצרים כל הלילה, רק דכל המרבה לספר הרי זה משובח, ולא חובה כל הלילה.

ולכן מסיק שם בחסדי דוד שם בזה"ל: אכן מרן ז"ל בשו"ע [בסימן תפ"א ס"ב ובאמת מקורו בטור וברא"ש עיי"ש"ה] התחכם וכתב חייב וכו' עד שתחטפנו שינה, הורינו לדעת כי כל הלילה לאו דוקא אלא כלומר עד שתבוא לו שינה, ומסתמא אחר המאכל שהמאכל מביא שינה כבר נפטר בזה, וא"כ מייתי [התוספתא] עובדא דרבן גמליאל והזקנים דאע"ג דהיו מסובין ואכלו ושתו מ"מ התגברו על שנתם עד קרות הגבר ואז הלכו משם לביהמ"ד עכ"ל. ולפי דבריו, אין חייב להיות ער כל הלילה, אלא עד שתבוא לו שינה, ולכן אחר הסדר והסעודה, הרי המאכל

תנו רבנן דבריייתא (תוספתא סוף פסחים פרק י' הל' ח') וזה לשונם: חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה אפילו בינו לבין בנו אפילו בינו לבין עצמו אפילו בינו לבין תלמידו מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובים בבית ביתוס בן זונין בלוד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר הגביהו מלפניהם [סתומת החלון וראו אורו של יום - מנחת ביכורים] וגועדו והלכו להן לבית המדרש עכ"ל.

ולכאורה, אם ברייתא מפורשת היא שצריך לעסוק בהלכות פסח כל הלילה, וא"כ למה לא שמענו ולא ראינו גוהגים כן כי אם ליחידי סגולה. וידועה האימרא בשם מרן הגרי"ז דבליל שבועות דלא שנינו מפורש על מנהג להיות ער כל הלילה, והרי מנהג ישראל תורה להיות ער כל הלילה, ובליל פסח שהיא תוספתא מפורשת דחייב לעסוק בהלכות פסח כל הלילה ואין המנהג כן להיות ער כל הלילה, והדבר אומר דרשינו.

אך באמת לכאורה ברייתא זו, לכאורה שלא כפי נוסח ההגדה שאומרים דכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח ומשמע להדיא דאין חייב לספר כל הלילה ביציאת מצרים אלא כל המרבה הרי זה משובח דמשמע דאינו בגדר תקנה וחובה, אלא בגדר משובח ואילו בברייתא זו קתני דחייב לספר כל הלילה,

שבועות שהיה מנהג וקפידא מיוחדת להיות
ער כל הלילה משא"כ בפסח שהחויב והקפידא
הוא רק עד שתחטפנו שינה, כלומר עד שתבוא
לו שינה].

חידוש האבן עזרא ב"ליל שימורים"
בפסוק (שמות יב פסוק מב) הוא הלילה
הזה לד' שימורים לכל בני ישראל
לדורותם, מחודש בהאבן עזרא, שאחרי
שמבאר עיקר פירושו בפסוק מוסיף וז"ל: ויש
מפרשים אותו כטעם שומרי החומות שלא
ישנו רק יודו ויספרו גבורות ד' בצאתם
ממצרים, וככה רמזו חכמינו ז"ל הגיע זמן
ק"ש של שחרית עכ"ל, הרי שמביא מפרשים
הפסוק "ליל שימורים" שלא לישון כליל פסח,
רק להודות ולספר ביציא"מ, ועל כך מוסיף
מה שאמרו הגיע זמן של ק"ש שחרית, [ונראה
שכן כך גם שגור בפי ההמון, כי פירוש
המילות של "ליל שימורים" היינו שיהיו ערים
כל הלילה] והרי מכאן מקור נפלא, להיות
ער כל הלילה.

אולם פשט זה בתיבת ליל שימורים מחודש
מאוד, כי פשטות נחלקו בזה תנאים
כמו שמפורש בסוגיא דראש השנה דף י"א
ע"ב דר' יהושע אומר בניסן נגאלו ובניסן
עתידין להגאל מגלן אמר קרא ליל שימורים
לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית.
ואידך לילה המשומר ובא מן המזיקין עיי"ש
בסוגיא. ועיין בפסחים דף ק"ט ע"ב מה דנקטו
דהיינו לילה המשומר מן המזיקין, ומקילינן
לגבי שתיית זוגות עיי"ש בסוגיא. וכן פירש"י
בחומש. ובאמת דגם בפסחים משמע דהוא
מחלוקת אמוראים בזה, הרי דנחלקו בזה

מביא לו שינה נפטר מחיובו, כיון שבא לו
לישון.

אולם בשו"ת התעוררות תשובה סי' רע"ג
[אינו תח"י, וראיתו בנטעי גבריאל]
ס"ל דהא שחטפו שינה נפטר, דאז הו"ל אונס,
אבל בלא"ה חייב לספר כל הלילה, אך צ"ע
דא"כ פשיטא, ומה נקט השו"ע עד שחטפו
שינה.

והנה היה מקומו ^{לומר} בטעם הפטור דעד
שחטפו שינה (עיין ספר סדר הערוך
פס"ג הערה 3) כי הא דאמרו בטור ובשו"ע
סי' תפא דחייב לעסוק עד שתחטפנו שינה,
כיון דעד דחטפו שינה הרי כל מה שממשיך
לספר ביציא"מ, נחשב המשך לעיקר הסיפור
ולכן חייב להמשיך לספר, אבל לאחר שהפסיק
בשינה, אין המשך הסיפור שממשיך לספר
אחר השינה נחשב כהמשך לעיקר הסיפור,
כיון שכבר הפסיק בשינה, לכן כיון שחטפתו
שינה נפטר מלהתעסק עוד, ולפי מהלך זה,
לא נפטר מלהתעסק עוד ביציא"מ, רק כשנרדם
והפסיק בשינה, דאז לא נחשב המשך הסיפור,
כנטפל אל עיקר הסיפור, וכל הדין דעד שחטפו
שינה, משום שע"כ נפסק מעיקר הסיפור,
ולפ"ז תמוה מנהג ישראל, כי אף טרם שנרדם
בשינה, מ"מ כל שגמרו סדר ההגדה והזמירות
הולכים לישון.

ברם בדברי החסדי דוד מתבאר דמה שאמרו
עד שתחטפנו שינה, לאו דוקא הוא
אלא כוונתם עד שתבוא לו שינה כלומר
שיתעייף וירצה לישון, ואחרי שהסעודה מביא
שינה מסתמא חוטפו שינה, ואף כי לא נרדם
עדיין כבר נפטר מחיובו, ומיושב שפיר מנהג
ישראל שאין ערים כל הלילה [ומשא"כ כליל

התנאים והאמוראים ולא פירשו כלל דהיינו שיהיו ערים כל הלילה.

התורה, וא"כ עכ"פ פירוש זה מחודש מאוד. ויש להביא דברי המהר"ל בגבורות ד' פנ"ג שכתב על מעשה דרבן גמליאל וזקנים, שלא הרגישו צער מניעת השינה כי לחיוב המצוה, היה הזמן קצר להם עד שלא הרגישו שכבר עלה עמוד השחר, ובאו תלמידיהם ואמרו להם הגיע זמן ק"ש של שחרית יעוש"ד. ומתבאר דאם ע"י שניעור כל הלילה מצטער, וחסר לו שמחת יו"ט נפטר בכך, ואך בעובדא דרבן גמליאל וזקנים לא הרגישו צער מניעת השינה.

וגם במפרשי התורה, הרי ברשכ"ם פירש ליל שימורים: שמצפים לזה הלילה לחוג בו חג הפסח כמשפטיו, שמורים לשון המתנה כמו ואביו שמר את הדבר, עכ"ל. וברמב"ן פירש ענין שימורים: שישמרו אותו לעבוד בו לפניו ובאכילת פסח וכו' כמו שאמר ושמרת החוקה הזאת ואמר שמור את חודש האביב עכ"ל וע"ע באבה"ע בפירושו הראשון ובשאר מפרשי

המורם מהאמור:

- (א) בתוספתא מפורש דצריך ללמוד כל הלילה הלכות פסח, ולא נזכר ברמב"ם, אך בטור ובשו"ע הוסיפו דהיינו עד שתחטפנו שינה.
- (ב) בחסדי דוד מפרש דהכוונה עד שתבוא עליו השינה, ומסתמא אחרי הסעודה כבר בא עליו השינה ובהתעוררות תשובה פירש דכשחטפו שינה הו"ל אונס ונפטר, וצ"ע.
- ויש מקום לומר דלא נפטר רק כשנרדם ממש, דעי"כ אין המשך הסיפור מתייחס אל העיקר, ולכן נפטר.
- (ג) חידוש גדול דבאבן העזרא מביא מפרשים דליל שימורים היינו שלא ישנו כלילה הזה, אלא יודו וישבחו ביציא"מ.
- (ד) במהר"ל מבואר דכשמצטער ממניעת השינה א"צ להיות ער כל הלילה.

סימנים דצ"ך עד"ש באח"ב

כתב החת"ס בדרשות [עמוד רמז]: פירש בהגהות מימון לפי שבתהילים נתהפך סדרם [של המכות] בסימן ע"ח ובסימן ק"ה, על כן נתן בהם סימנים שלא ישנו ממה שכתוב בתורה, וצריך להבין מאי טעמא היפך דוד המלך ע"ה הסדר. וי"ל שיש סכנה להזכיר נזיקין אלו, על כן מהפך הסדר, והצינורות שלהם מהופך ולא יוכלו להזיק, משא"כ בליל שימורים יכול לאומרם על הסדר. והנה כשלומדים עם התינוק קודם פסח מהפכים לו הסדר מפני הסכנה ונותנים לו סימן דצ"ך עד"ש באח"ב ככה יאמרו בליל פסח עכ"ל.

והחידוש מבואר, ופלא שלא עמד דהא פוק חזי מאי עמד דבר.